Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 14ης Ιανουαρίου 2021*

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – Κοινοί κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών – Άρθρο 5, στοιχείο α', άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 4, άρθρο 8, παράγραφος 1, και άρθρο 10 – Απόφαση επιστροφής ληφθείσα σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου – Βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού – Υποχρέωση του οικείου κράτους μέλους να εξακριβώσει, πριν από την έκδοση αποφάσεως επιστροφής, ότι ο ανήλικος θα επιστραφεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής στο κράτος επιστροφής – Διάκριση με γνώμονα αποκλειστικώς το κριτήριο της ηλικίας του ανηλίκου προκειμένου να παρασχεθεί δικαίωμα παραμονής – Απόφαση επιστροφής η οποία δεν συνοδεύεται από μέτρα απομάκρυνσης»

Στην υπόθεση C-441/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (περιφερειακό δικαστήριο Χάγης, μεταβατική έδρα 's-Hertogenbosch, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 12ης Ιουνίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο την ίδια ημερομηνία, στο πλαίσιο της δίκης

TQ

κατά

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, L. Bay Larsen, C. Toader, M. Safjan (εισηγητή) και N. Jääskinen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Pikamäe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο TQ, εκπροσωπούμενος από τον J. A. Pieters, advocaat,

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. K. Bulterman και από τον M. Hoogveld,

– η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Van Lul και από τον P. Cottin,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Cattabriga και από τον G. Wils,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 2ας Ιουλίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 4, 21 και 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), του άρθρου 5, στοιχείο α', του άρθρου 6, παράγραφοι 1 και 4, του άρθρου 8, παράγραφος 1, και του άρθρου 10 της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ 2008, L 348, σ. 98), καθώς και του άρθρου 15 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του TQ, ασυνόδευτου ανηλίκου υπηκόου τρίτης χώρας, και του Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργού Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες, στο εξής: υφυπουργός), σχετικά με το σύννομο αποφάσεως με την οποία ο ανήλικος αυτός διατάσσεται να εγκαταλείψει το έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2008/115

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2, 4, 22 και 24 της οδηγίας 2008/115 έχουν ως εξής:

«(2) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών της 4ης και 5ης Νοεμβρίου 2004 ζήτησε την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής απομάκρυνσης και επαναπατρισμού, με βάση κοινούς κανόνες, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να επιστρέφουν με ανθρώπινους όρους και με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους.

[…]

(4) Θα πρέπει να θεσπισθούν σαφείς, διαφανείς και δίκαιοι κανόνες για τη χάραξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής περί επιστροφής, απαραίτητο στοιχείο για την καλή διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής.

[…]

(22) Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989), τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη το "συμφέρον του παιδιού" κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, [η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950,] τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη το σεβασμό της οικογενειακής ζωής κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

[…]

(24) Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται ιδίως από τον [Χάρτη].»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο», ορίζει τα ακόλουθα:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα, ως γενικές αρχές του κοινοτικού και του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων προστασίας των προσφύγων και των υποχρεώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα.»

5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στους παρανόμως διαμένοντες στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόους τρίτης χώρας.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να μην εφαρμόσουν την παρούσα οδηγία στους υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι:

α) υπόκεινται σε απαγόρευση εισόδου, σύμφωνα με το άρθρο 13 του [κανονισμού (ΕΚ) 562/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, για τη θέσπιση του κοινοτικού κώδικα σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (Κώδικα Συνόρων του Σένγκεν) (ΕΕ 2006, L 105, σ. 1)], ή συλλαμβάνονται ή παρακολουθούνται από τις αρμόδιες αρχές σε σχέση με παράνομη χερσαία, θαλάσσια ή εναέρια διέλευση των εξωτερικών συνόρων κράτους μέλους και στους οποίους δεν έχει, εν συνεχεία, χορηγηθεί άδεια ή δικαίωμα να παραμείνουν στο εν λόγω κράτος μέλος,

β) υπόκεινται σε απόφαση επιστροφής ως ποινική κύρωση ή ως συνέπεια ποινικής κύρωσης, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ή υπόκεινται σε διαδικασίες έκδοσης.»

6 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», ορίζει τα ακόλουθα:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

2) “παράνομη παραμονή”: παρουσία στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόου τρίτης χώρας που δεν πληροί, ή δεν πληροί πλέον, τις προϋποθέσεις εισόδου, όπως ορίζονται στο άρθρο 5 του [κανονισμού 562/2006] ή τις λοιπές προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος,

[…]

5) “απομάκρυνση”: εκτέλεση της υποχρέωσης επιστροφής, και συγκεκριμένα φυσική μεταφορά εκτός του κράτους μέλους,

[…]

9) “ευάλωτα άτομα”: ανήλικοι, μη συνοδευόμενοι ανήλικοι, μειονεκτούντα άτομα, ηλικιωμένοι, έγκυοι, μόνοι γονείς που συνοδεύουν ανήλικα τέκνα και θύματα βασανιστηρίων, βιασμών ή άλλης σοβαρής μορφής ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας.»

7 Το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μη επαναπροώθηση, βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού, οικογενειακή ζωή και κατάσταση της υγείας», έχει ως εξής:

«Κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη:

α) τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού,

β) την οικογενειακή ζωή,

γ) την κατάσταση της υγείας του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας,

και τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης.»

8 Το άρθρο 6 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απόφαση επιστροφής», ορίζει στις παραγράφους 1 και 4 τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη εκδίδουν απόφαση επιστροφής για υπηκόους τρίτης χώρας που διαμένουν παράνομα στο έδαφός τους, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 έως 5.

[…]

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν, ανά πάσα στιγμή, να χορηγήσουν αυτόνομη άδεια διαμονής ή άλλη άδεια που παρέχει δικαίωμα παραμονής για λόγους φιλευσπλαχνίας, ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους, σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παράνομα στο έδαφός τους. Στην περίπτωση αυτή, δεν εκδίδεται απόφαση επιστροφής. Εφόσον η απόφαση επιστροφής έχει ήδη εκδοθεί, τότε αυτή ανακαλείται ή αναστέλλεται για τη διάρκεια ισχύος του τίτλου διαμονής ή άλλης άδειας που παρέχει δικαίωμα παραμονής.»

9 Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απομάκρυνση», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να εκτελέσουν την απόφαση επιστροφής, εάν δεν έχει χορηγηθεί χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 4, ή εάν ο συγκεκριμένος υπήκοος δεν έχει συμμορφωθεί με την υποχρέωση επιστροφής εντός της προθεσμίας οικειοθελούς αναχώρησης που έχει χορηγηθεί σύμφωνα με το άρθρο 7.»

10 Το άρθρο 10 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επιστροφή και απομάκρυνση ασυνόδευτων ανηλίκων», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Πριν αποφασισθεί η έκδοση απόφαση[ς] επιστροφής έναντι ασυνόδευτου ανηλίκου, παρέχεται βοήθεια από κατάλληλους φορείς άλλους από τις αρχές που διενεργούν την επιστροφή, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού.

2. Πριν απομακρυνθεί ασυνόδευτος ανήλικος από το έδαφος κράτους μέλους, οι αρχές του κράτους μέλους αυτού εξακριβώνουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος θα επιστραφεί σε μέλος της οικογένειάς του/της, ορισθέντα κηδεμόνα ή κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής στο κράτος επιστροφής.»

Η οδηγία 2011/95

11 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2011/95, το οποίο επιγράφεται «Σκοπός», έχει ως εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση απαιτήσεων για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας.»

12 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

στ) “πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία” ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15, και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2, και που δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας·

[…]».

13 Το άρθρο 15 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο αφορά τις προϋποθέσεις της επικουρικής προστασίας και τιτλοφορείται «Σοβαρή βλάβη», ορίζει τα εξής:

«Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή

β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή

γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.»

Η οδηγία 2013/33/ΕΕ

14 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (ΕΕ 2013, L 180, σ. 96), έχει ως εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση προτύπων για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία […] στα κράτη μέλη.»

15 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

δ) “ανήλικος”: υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των 18 ετών·

[…]».

Το ολλανδικό δίκαιο

16 Το άρθρο 8, στοιχεία a, f, h και j, του wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (νόμου περί γενικής αναθεωρήσεως του νόμου περί αλλοδαπών), της 23ης Νοεμβρίου 2000 (Stb. 2000, αριθ. 495, στο εξής: νόμος του 2000), προβλέπει τα εξής:

«Ο αλλοδαπός έχει νόμιμη διαμονή στις Κάτω Χώρες μόνο:

a) στην περίπτωση που διαθέτει την άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου που προβλέπει το άρθρο 14 του παρόντος νόμου·

[…]

f) εν αναμονή της αποφάσεως επί αιτήσεως για τη χορήγηση [άδειας προσωρινής διαμονής (ασύλου)], εφόσον, σύμφωνα με τον παρόντα νόμο ή με πράξη εκδοθείσα κατ’ εξουσιοδότησή του ή σύμφωνα με δικαστική απόφαση, δεν επιτρέπεται η προώθηση του αλλοδαπού στα σύνορα ενόσω δεν έχει εκδοθεί απόφαση επί της αιτήσεως·

[…]

h) εν αναμονή της αποφάσεως επί διοικητικής ή ένδικης προσφυγής, όταν σύμφωνα με τον παρόντα νόμο ή με πράξη εκδοθείσα κατ’ εξουσιοδότησή του ή σύμφωνα με δικαστική απόφαση, δεν επιτρέπεται η προώθηση του αλλοδαπού στα σύνορα ενόσω δεν έχει εκδοθεί απόφαση επί της διοικητικής ή ένδικης προσφυγής·

[…]

j) υφίστανται εμπόδια ως προς την απομάκρυνση κατά την έννοια του άρθρου 64·

[…]».

17 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, του νόμου αυτού προβλέπει τα ακόλουθα:

«Ο υπουργός έχει τις εξής αρμοδιότητες:

a) δέχεται, απορρίπτει ή θέτει χωρίς εξέταση στο αρχείο αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου·

[…]

e) χορηγεί αυτεπαγγέλτως άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου ή παρατείνει τη διάρκεια της ισχύος της.»

18 Το άρθρο 64 του εν λόγω νόμου έχει ως εξής:

«Η απομάκρυνση αναβάλλεται για όσο χρόνο η κατάσταση της υγείας του αλλοδαπού ή μέλους της οικογένειάς του δεν επιτρέπει το ταξίδι.»

19 Το άρθρο 3.6a του Vreemdelingenbesluit 2000 (διατάγματος του 2000 περί αλλοδαπών), της 23ης Νοεμβρίου 2000 (Stb. 2000, αριθ. 497), ορίζει τα εξής:

«1. Σε περίπτωση απορρίψεως της πρώτης αιτήσεως για τη χορήγηση ορισμένου χρόνου άδειας διαμονής λόγω ασύλου, άδεια νόμιμης διαμονής μπορεί εντούτοις να χορηγηθεί αυτεπαγγέλτως για περιορισμένο χρονικό διάστημα:

a) στον αλλοδαπό η απομάκρυνση του οποίου θα αντέβαινε προς το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών·

b) βάσει περιορισμού σχετικού με προσωρινούς ανθρωπιστικούς λόγους, στον αλλοδαπό που είναι το θύμα-καταγγέλλων εμπορία ανθρώπων, το θύμα εμπορίας ανθρώπων ή ο μάρτυρας-καταγγέλλων εμπορία ανθρώπων, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3.48, παράγραφος 1, στοιχεία a, b ή c.

[…]

4. Η άδεια διαμονής χορηγείται βάσει του πρώτου λόγου που έχει εφαρμογή μεταξύ των λόγων που προβλέπονται στην παράγραφο 1.

[…]»

20 Το σημείο B8/6 της Vreemdelingencirculaire 2000 (εγκυκλίου του 2000 περί αλλοδαπών) ορίζει τα ακόλουθα:

«[…]

Η άδεια νόμιμης διαμονής ορισμένου χρόνου μπορεί να χορηγηθεί αυτεπαγγέλτως, χωρίς περαιτέρω εξέταση, αν πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

– ο αλλοδαπός είναι κάτω των 15 ετών κατά τον χρόνο υποβολής της πρώτης αιτήσεως διαμονής·

– ο αλλοδαπός έχει προβεί σε αξιόπιστες δηλώσεις σχετικά με την ταυτότητά του, την ιθαγένειά του, τους γονείς του και άλλα μέλη της οικογένειάς του·

– από τις δηλώσεις του αλλοδαπού προκύπτει ότι δεν υπάρχει μέλος της οικογένειάς του ούτε άλλο πρόσωπο που μπορεί να του παράσχει κατάλληλη υποδοχή και πλησίον του οποίου θα ήταν δυνατή η επιστροφή του·

– κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο αλλοδαπός δεν παρεμπόδισε την έρευνα σχετικά με τις δυνατότητες υποδοχής στη χώρα καταγωγής ή σε άλλη χώρα·

– είναι εν γένει γνωστό ότι δεν είναι διαθέσιμη κατάλληλη υποδοχή και μπορεί να υποτεθεί ότι κατάλληλη υποδοχή δεν θα είναι διαθέσιμη στο εγγύς μέλλον στη χώρα καταγωγής ή σε άλλη χώρα στην οποία ο αλλοδαπός εύλογα θα μπορούσε να επιστρέψει. Σε μια τέτοια περίπτωση, τεκμαίρεται ότι η Dienst Terugkeer en Vertrek (υπηρεσία επιστροφής και αναχωρήσεως, Κάτω Χώρες) δεν θα είναι σε θέση να βρει κατάλληλη μορφή υποδοχής εντός της προθεσμίας των τριών ετών.

[…]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

21 Ο TQ, ασυνόδευτος ανήλικος, εισήλθε στις Κάτω Χώρες σε απροσδιόριστη ημερομηνία και υπέβαλε, στις 30 Ιουνίου 2017, αίτηση για τη χορήγηση άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου λόγω ασύλου, βάσει του νόμου του 2000.

22 Στο πλαίσιο της αιτήσεως αυτής, ο TQ δήλωσε ότι γεννήθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 2002, στη Γουινέα. Όπως υποστηρίζει, μετέβη από πολύ μικρή ηλικία στη Σιέρα Λεόνε προκειμένου να ζήσει εκεί με τη θεία του. Μετά τον θάνατο της θείας του, ο TQ ήρθε σε επαφή με άνδρα ερχόμενο από τη Νιγηρία, ο οποίος τον έφερε στην Ευρώπη. Στο Άμστερνταμ (Κάτω Χώρες) υπήρξε θύμα εμπορίας ανθρώπων και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, για τον λόγο δε αυτόν πάσχει σήμερα από σοβαρές ψυχικές διαταραχές.

23 Ο υφυπουργός, με απόφαση της 23ης Μαρτίου 2018, έκρινε αυτεπαγγέλτως ότι ο TQ, ηλικίας τότε 16 ετών και ενός μηνός, δεν μπορούσε να λάβει άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου. Με την απόφαση αυτή επιτράπηκε η προσωρινή αναβολή της απελάσεως του TQ, βάσει του άρθρου 64 του νόμου του 2000, για μέγιστο χρονικό διάστημα έξι μηνών ή για μικρότερο χρονικό διάστημα εφόσον ληφθεί απόφαση αυτεπαγγέλτως, εν αναμονή της ιατρικής εξετάσεως την οποία θα διεξήγε το Bureau Medische Advisering (υπηρεσία ιατρικών συμβούλων, Κάτω Χώρες) προκειμένου να διαπιστωθεί αν η κατάσταση της υγείας του TQ επέτρεπε την απομάκρυνσή του.

24 Στις 16 Απριλίου 2018 ο TQ άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (περιφερειακού δικαστηρίου Χάγης, μεταβατική έδρα 's-Hertogenbosch, Κάτω Χώρες).

25 Επιπλέον, ο υφυπουργός, με απόφαση της 18ης Ιουνίου 2018, δήλωσε ότι δεν χορηγήθηκε στον TQ αναβολή της προωθήσεως στα σύνορα χάριν ιατρικών λόγων και του επέβαλε την υποχρέωση να αναχωρήσει εντός προθεσμίας τεσσάρων εβδομάδων. Ο TQ άσκησε διοικητική προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία απορρίφθηκε από τον υφυπουργό με απόφαση της 27ης Μαΐου 2019.

26 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ο TQ υποστηρίζει ότι δεν γνωρίζει πού κατοικούν οι γονείς του και ότι δεν θα μπορούσε ούτε να τους αναγνωρίσει κατά την επιστροφή του. Ισχυρίζεται ότι δεν γνωρίζει κανένα άλλο μέλος της οικογένειάς του και ότι δεν γνωρίζει καν αν η οικογένειά του έχει άλλα μέλη. Υποστηρίζει επίσης ότι δεν μπορεί να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του διότι ούτε μεγάλωσε εκεί ούτε γνωρίζει κανέναν εκεί ούτε ομιλεί τη γλώσσα της χώρας αυτής. Ο TQ δήλωσε ότι θεωρεί οικογένειά του την ανάδοχη οικογένεια με την οποία ζει στις Κάτω Χώρες.

27 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η υπηρεσία επιστροφής και αναχωρήσεως είχε τακτικές συναντήσεις με τον TQ προκειμένου να τον προετοιμάσει για την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του, πράγμα που ενέτεινε τις ψυχικές διαταραχές από τις οποίες πάσχει ο τελευταίος.

28 Κατά το δικαστήριο αυτό, ο νόμος του 2000 προβλέπει ότι, κατά την εξέταση της πρώτης αιτήσεως για χορήγηση ασύλου, σε περίπτωση που ο αλλοδαπός δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στο καθεστώς πρόσφυγα ούτε στο καθεστώς επικουρικής προστασίας, εξετάζεται αυτεπαγγέλτως αν πρέπει να του χορηγηθεί άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου. Ο ίδιος νόμος ορίζει επίσης ότι η απόφαση με την οποία απορρίπτεται αίτηση για τη χορήγηση ασύλου ισοδυναμεί με απόφαση επιστροφής.

29 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επιπλέον ότι, για τους ασυνόδευτους ανηλίκους ηλικίας κάτω των 15 ετών κατά τον χρόνο υποβολής της αιτήσεως για χορήγηση ασύλου, η εγκύκλιος του 2000 περί αλλοδαπών προβλέπει την υποχρέωση να διενεργείται, πριν από την έκδοση αποφάσεως επί της αιτήσεως αυτής, έρευνα σχετικά με την ύπαρξη κατάλληλης υποδοχής στο κράτος επιστροφής. Αν δεν υφίσταται κατάλληλη υποδοχή, χορηγείται στον ασυνόδευτο ανήλικο κανονικός τίτλος διαμονής.

30 Αντιθέτως, όταν ο ασυνόδευτος ανήλικος είναι 15 ετών και άνω κατά τον χρόνο υποβολής της αιτήσεως για χορήγηση ασύλου, η έρευνα την οποία προβλέπει το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/115 προκειμένου να εξακριβωθεί ότι θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής δεν διενεργείται πριν από την έκδοση αποφάσεως επιστροφής.

31 Κατά το αιτούν δικαστήριο, φαίνεται ότι ο υφυπουργός περιμένει μέχρι ένας αιτών άσυλο όπως ο προαναφερθείς να συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του και άρα να ενηλικιωθεί νομίμως, ούτως ώστε να μην απαιτείται πλέον η ως άνω έρευνα. Επομένως, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της αιτήσεως για χορήγηση ασύλου και της ενηλικιώσεώς του, η διαμονή ασυνόδευτου ανηλίκου ηλικίας 15 ετών και άνω είναι μεν παράνομη στις Κάτω Χώρες αλλά ανεκτή παρά ταύτα.

32 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι ο TQ δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στο καθεστώς πρόσφυγα ούτε στο καθεστώς επικουρικής προστασίας. Όσον αφορά τη χορήγηση κανονικού τίτλου διαμονής, το εν λόγω δικαστήριο αναφέρει ότι ο TQ ήταν 15 ετών και τεσσάρων μηνών όταν υπέβαλε την αίτησή του για χορήγηση ασύλου. Δεδομένου ότι δεν του παρασχέθηκε δικαίωμα διαμονής ορισμένου χρόνου, υποχρεούται να εγκαταλείψει την επικράτεια των Κάτω Χωρών μολονότι δεν διενεργήθηκε έρευνα σχετικά με την ύπαρξη κατάλληλης υποδοχής στη χώρα επιστροφής.

33 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης η διάκριση στην οποία προβαίνει η ολλανδική νομοθεσία μεταξύ ασυνόδευτων ανηλίκων ηλικίας 15 ετών και άνω και ασυνόδευτων ανηλίκων κάτω των 15 ετών. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στην έννοια των «βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού» κατά το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115 ή του «υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού» κατά το άρθρο 24 του Χάρτη.

34 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (περιφερειακό δικαστήριο Χάγης, μεταβατική έδρα 's-Hertogenbosch) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 10 της οδηγίας [2008/115], σε συνδυασμό με τα άρθρα 4 και 24 του [Χάρτη], την αιτιολογική σκέψη 22 και το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας [2008/115], καθώς και το άρθρο 15 της οδηγίας [2011/95], να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι κράτος μέλος, πριν επιβάλει σε ασυνόδευτο ανήλικο υποχρέωση επιστροφής, πρέπει να εξακριβώσει, προβαίνοντας σε σχετικές έρευνες, ότι, εν πάση περιπτώσει, υπάρχει και είναι διαθέσιμη, κατ' αρχήν, κατάλληλη υποδοχή στη χώρα καταγωγής;

2) Πρέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας [2008/115], σε συνδυασμό με το άρθρο 21 του Χάρτη, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι κράτος μέλος δεν επιτρέπεται να κάνει διάκριση ανάλογα με την ηλικία κατά την αναγνώριση δικαιώματος νόμιμης διαμονής στο έδαφός του, όταν διαπιστώνεται ότι ασυνόδευτος ανήλικος δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στο καθεστώς πρόσφυγα ούτε στο καθεστώς επικουρικής προστασίας;

3) Πρέπει το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας [2008/115] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η υποχρέωση επιστροφής πρέπει να αναστέλλεται και επομένως να αναγνωρίζεται δικαίωμα νόμιμης διαμονής όταν ασυνόδευτος ανήλικος δεν συμμορφώνεται προς την υποχρέωση επιστροφής και το κράτος μέλος δεν προβαίνει ούτε προτίθεται να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες για την υλοποίηση της απομάκρυνσης; Πρέπει το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας [2008/115] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι συντρέχει παραβίαση των αρχών της καλόπιστης συνεργασίας και της […] πίστεως όταν εκδίδεται απόφαση επιστροφής εις βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, χωρίς να ακολουθήσουν ενέργειες για την απομάκρυνσή του μέχρις ότου ο ασυνόδευτος ανήλικος συμπληρώσει την ηλικία των 18 ετών;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

35 Το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να εκδικασθεί η υπό κρίση υπόθεση με την επείγουσα προδικαστική διαδικασία του άρθρου 23α του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

36 Στις 27 Ιουνίου 2019 το πρώτο τμήμα, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, αποφάσισε να μη δεχθεί το αίτημα αυτό.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

37 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α', και με το άρθρο 10 της οδηγίας αυτής, καθώς και με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι το οικείο κράτος μέλος, πριν εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, πρέπει να εξακριβώσει ότι στο κράτος επιστροφής υπάρχει διαθέσιμη κατάλληλη υποδοχή για τον εν λόγω ασυνόδευτο ανήλικο.

38 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι η οδηγία 2008/115 δεν ορίζει την έννοια του «ανηλίκου». Εντούτοις, το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2013/33, ορίζει ως ανήλικο τον «υπήκοο τρίτης χώρας ή ανιθαγενή ηλικίας κάτω των 18 ετών». Για τη συνεπή και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης, πρέπει να υιοθετηθεί ο ίδιος ορισμός στο πλαίσιο της οδηγίας 2008/115.

39 Εν προκειμένω, η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά ασυνόδευτο ανήλικο ως προς τον οποίο το οικείο κράτος μέλος έκρινε ότι δεν μπορούσε να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα ή στο καθεστώς επικουρικής προστασίας και αποφασίστηκε να μην του παρασχεθεί δικαίωμα διαμονής ορισμένου χρόνου.

40 Ο υπήκοος τρίτης χώρας που βρίσκεται σε μια τέτοια κατάσταση εμπίπτει, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 και υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής. Επομένως, υπόκειται, καταρχήν, στους προβλεπόμενους σε αυτήν κοινούς κανόνες και διαδικασίες ενόψει της απομακρύνσεώς του, και τούτο για όσο διάστημα δεν έχει, ενδεχομένως, ρυθμιστεί το ζήτημα της παραμονής του (πρβλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2019, Arib κ.λπ., C-444/17, EU:C:2019:220, σκέψη 39).

41 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, τα κράτη μέλη εκδίδουν απόφαση επιστροφής σε βάρος υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν παράνομα στο έδαφός τους, υπό την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 έως 5 του άρθρου αυτού.

42 Επιπλέον, η οδηγία αυτή περιλαμβάνει ειδικούς κανόνες εφαρμοστέους σε ορισμένες κατηγορίες προσώπων, μεταξύ των οποίων καταλέγονται οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, οι οποίοι, όπως προκύπτει από το άρθρο 3, σημείο 9, της οδηγίας 2008/115, εμπίπτουν στην κατηγορία των «ευάλωτων ατόμων».

43 Συναφώς, το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 της ίδιας οδηγίας, ορίζει ότι, κατά την εφαρμογή της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη τα «βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού». Επομένως, ένας ασυνόδευτος ανήλικος δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται συστηματικά ως ενήλικας.

44 Κατά το εν λόγω άρθρο 5, στοιχείο α', όταν ένα κράτος μέλος σκοπεύει να εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου βάσει της οδηγίας 2008/115, οφείλει, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, να λαμβάνει απαραιτήτως υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού.

45 Επιπλέον, το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη προβλέπει ότι, σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, επιβεβαιώνει τον θεμελιώδη χαρακτήρα των δικαιωμάτων του παιδιού, ακόμη και στο πλαίσιο της επιστροφής υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν παράνομα σε κράτος μέλος.

46 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 69 των προτάσεών του, μόνον κατόπιν γενικής και εμπεριστατωμένης εκτιμήσεως της καταστάσεως του συγκεκριμένου ασυνόδευτου ανηλίκου είναι δυνατόν να προσδιορισθούν τα «βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού» και να εκδοθεί απόφαση σύμφωνη προς τις επιταγές της οδηγίας 2008/115.

47 Κατά συνέπεια, το οικείο κράτος μέλος πρέπει να λάβει δεόντως υπόψη πλείονα στοιχεία προκειμένου να αποφασίσει αν θα εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, μεταξύ άλλων, την ηλικία του συγκεκριμένου ανηλίκου, το φύλο του, την ιδιαιτέρως ευάλωτη θέση του, την κατάσταση της σωματικής και διανοητικής του υγείας, την τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια, το επίπεδο της σχολικής του εκπαίδευσης και το κοινωνικό του περιβάλλον.

48 Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 ορίζει ότι, πριν αποφασισθεί η έκδοση απόφασης επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, παρέχεται βοήθεια από κατάλληλους φορείς διαφορετικούς από τις αρχές που διενεργούν την επιστροφή, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι, πριν απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους ο ασυνόδευτος ανήλικος, οι αρχές του κράτους μέλους αυτού εξακριβώνουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής.

49 Κατά συνέπεια, το άρθρο αυτό διακρίνει μεταξύ των υποχρεώσεων που υπέχει το κράτος μέλος «πριν αποφασισθεί η έκδοση απόφασης επιστροφής έναντι ασυνόδευτου ανηλίκου» και των υποχρεώσεων που υπέχει το κράτος μέλος «πριν απομακρυνθεί ασυνόδευτος ανήλικος από το έδαφος κράτους μέλους».

50 Η Ολλανδική Κυβέρνηση συνάγει εξ αυτού ότι το οικείο κράτος μέλος δύναται να εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου χωρίς να χρειάζεται να εξακριβώσει προηγουμένως ότι ο ανήλικος θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής. Υποστηρίζει ότι η υποχρέωση διεξαγωγής τέτοιας έρευνας επιβάλλεται μόνο στο στάδιο της απομακρύνσεως από το έδαφος του οικείου κράτους μέλους.

51 Εντούτοις, η ύπαρξη μιας τέτοιας υποχρεώσεως δεν απαλλάσσει το οικείο κράτος μέλος από άλλες υποχρεώσεις ελέγχου που επιβάλλει η οδηγία 2008/115. Ειδικότερα, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 44 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2008/115 επιτάσσει να λαμβάνονται υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

52 Αν όμως το οικείο κράτος μέλος μπορούσε να εκδώσει απόφαση επιστροφής χωρίς να έχει εξακριβώσει προηγουμένως ότι υπάρχει κατάλληλη υποδοχή για τον εν λόγω ασυνόδευτο ανήλικο στο κράτος επιστροφής, τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα ότι μολονότι θα έχει εκδοθεί σε βάρος του ανηλίκου αυτού απόφαση επιστροφής, δεν θα είναι εντούτοις δυνατόν να συντελεστεί η απομάκρυνσή του σε περίπτωση που δεν υπάρχει κατάλληλη υποδοχή στο κράτος επιστροφής, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/115.

53 Επομένως, ο εν λόγω ασυνόδευτος ανήλικος θα περιερχόταν σε κατάσταση μεγάλης αβεβαιότητας ως προς το νομικό καθεστώς του και ως προς το μέλλον του, ιδίως όσον αφορά τη σχολική του εκπαίδευση, τον δεσμό του με ανάδοχη οικογένεια ή τη δυνατότητα παραμονής του στο οικείο κράτος μέλος.

54 Μια τέτοια κατάσταση θα ήταν αντίθετη προς την απαίτηση προστασίας των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 5, στοιχείο α′, της οδηγίας 2008/115 και στο άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη.

55 Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι το οικείο κράτος μέλος, πριν εκδώσει απόφαση επιστροφής, πρέπει να διενεργήσει έρευνα προκειμένου να εξακριβώσει, κατά τρόπο συγκεκριμένο, αν υπάρχει διαθέσιμη κατάλληλη υποδοχή για τον εν λόγω ασυνόδευτο ανήλικο στο κράτος επιστροφής.

56 Αν δεν είναι διαθέσιμη τέτοια υποδοχή, δεν μπορεί να εκδοθεί απόφαση επιστροφής σε βάρος του συγκεκριμένου ανηλίκου βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

57 Η ερμηνεία κατά την οποία το οικείο κράτος μέλος πρέπει, πριν εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, να εξακριβώσει την ύπαρξη κατάλληλης υποδοχής στο κράτος επιστροφής επιρρωννύεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

58 Ειδικότερα, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 5 της οδηγίας 2008/115, το οποίο τιτλοφορείται «Μη επαναπροώθηση, βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού, οικογενειακή ζωή και κατάσταση της υγείας», όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την εν λόγω οδηγία, οφείλουν, αφενός, να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού, την οικογενειακή ζωή, την κατάσταση της υγείας του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας και, αφετέρου, να τηρούν την αρχή της μη επαναπροωθήσεως [αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2014, Boudjlida, C-249/13, EU:C:2014:2431, σκέψη 48, και της 8ης Μαΐου 2018, K.A. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 102].

59 Επομένως, όταν η αρμόδια εθνική αρχή σκοπεύει να εκδώσει απόφαση επιστροφής, οφείλει υποχρεωτικώς να τηρεί τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115 και να ακούει ως προς το ζήτημα αυτό την άποψη του ενδιαφερομένου. Επιπλέον, από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι, όταν το οικείο κράτος μέλος σκοπεύει να εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, οφείλει υποχρεωτικώς να ακούσει την άποψη του ανηλίκου σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής του στο κράτος επιστροφής.

60 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής και με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι το οικείο κράτος μέλος, πριν εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, πρέπει να προβεί σε γενική και εμπεριστατωμένη εκτίμηση της καταστάσεως του εν λόγω ασυνόδευτου ανηλίκου λαμβάνοντας υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω κράτος μέλος οφείλει να εξακριβώσει ότι στο κράτος επιστροφής υπάρχει διαθέσιμη κατάλληλη υποδοχή για τον ασυνόδευτο ανήλικο.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

61 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής και υπό το πρίσμα του άρθρου 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να διακρίνει μεταξύ ασυνόδευτων ανηλίκων αποκλειστικώς βάσει του κριτηρίου της ηλικίας τους, προκειμένου να εξακριβώσει αν υπάρχει κατάλληλη υποδοχή στο κράτος επιστροφής.

62 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η εθνική ρύθμιση διακρίνει μεταξύ ασυνόδευτων ανηλίκων ηλικίας κάτω των 15 ετών και ασυνόδευτων ανηλίκων ηλικίας 15 ετών και άνω. Κατά το αιτούν δικαστήριο, όσον αφορά ανήλικο ηλικίας κάτω των 15 ετών, οι εθνικές αρχές υποχρεούνται να διενεργήσουν έρευνα σχετικά με την ύπαρξη κατάλληλης υποδοχής στο κράτος επιστροφής πριν εκδώσουν απόφαση επιστροφής. Όσον αφορά ανήλικο ηλικίας 15 ετών και άνω, δεν διενεργείται έρευνα σχετικά με την ύπαρξη κατάλληλης υποδοχής στο κράτος επιστροφής πριν από την έκδοση αποφάσεως επιστροφής. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται σε έναν ανήλικο ηλικίας 15 ετών και άνω υποχρέωση επιστροφής, έστω και αν δεν μπορεί, στην πράξη, να εκτελεστεί η προώθησή του στα σύνορα χωρίς να έχει διενεργηθεί έρευνα σχετικά με την ύπαρξη τέτοιας κατάλληλης υποδοχής.

63 Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επιλογή του ορίου ηλικίας των 15 ετών εξηγείται από το γεγονός ότι ως ανώτατο εύλογο όριο για το σύνολο των διαδικασιών που αφορούν ασυνόδευτο ανήλικο, ήτοι την αίτηση διαμονής και τη διαδικασία επιστροφής, θεωρήθηκε το χρονικό διάστημα των τριών ετών. Κατά την κυβέρνηση αυτή, άδεια διαμονής χορηγείται στους ασυνόδευτους ανηλίκους οι οποίοι, αφού ολοκληρωθούν όλες οι διαδικασίες, είναι ακόμη ανήλικοι, αντιθέτως προς εκείνους που είναι πλέον ενήλικοι κατά το πέρας των διαδικασιών αυτών.

64 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, βεβαίως, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως, η ηλικία του εκάστοτε ασυνόδευτου ανηλίκου συνιστά στοιχείο το οποίο το οικείο κράτος μέλος οφείλει να λάβει υπόψη προκειμένου να κρίνει αν, βάσει των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού, πρέπει να μην εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος του συγκεκριμένου ανηλίκου.

65 Εντούτοις, όπως ορίζει το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη και όπως υπενθυμίζει το άρθρο 5, στοιχείο α′, της οδηγίας 2008/115, τα κράτη μέλη, κατά την εφαρμογή του άρθρου 6 της οδηγίας αυτής, οφείλουν να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού, περιλαμβανομένων των ανηλίκων ηλικίας 15 ετών και άνω.

66 Επομένως, το κριτήριο της ηλικίας δεν μπορεί να είναι το μόνο στοιχείο που να πρέπει λαμβάνεται υπόψη προκειμένου να εξακριβωθεί αν υπάρχει κατάλληλη υποδοχή στο κράτος επιστροφής. Το οικείο κράτος μέλος πρέπει να προβαίνει σε κατά περίπτωση εκτίμηση της καταστάσεως ασυνόδευτου ανηλίκου, στο πλαίσιο γενικής και εμπεριστατωμένης εκτιμήσεως, και όχι σε αυτόματη αξιολόγηση με βάση το κριτήριο της ηλικίας και μόνον.

67 Υπό την έννοια αυτή συνάγεται ότι είναι αυθαίρετη, όπως επισημαίνει και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 81 των προτάσεών του, η εθνική διοικητική πρακτική η οποία στηρίζεται σε ένα απλό τεκμήριο σχετικό με τη φερόμενη μέγιστη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου προκειμένου να διακρίνει λόγω ηλικίας μεταξύ των μελών ορισμένης ομάδας ατόμων, παρά το γεγονός ότι τα άτομα αυτά βρίσκονται όλα σε παρεμφερή ευάλωτη θέση ως προς την απομάκρυνση.

68 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής και υπό το πρίσμα του άρθρου 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να διακρίνει μεταξύ ασυνόδευτων ανηλίκων αποκλειστικώς βάσει του κριτηρίου της ηλικίας τους προκειμένου να εξακριβώσει αν υπάρχει κατάλληλη υποδοχή στο κράτος επιστροφής.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

69 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος, αφού εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, να μην προβεί εν συνεχεία στην απομάκρυνσή του έως ότου αυτός συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του.

70 Υπενθυμίζεται ότι ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 2008/115 συνίσταται στην καθιέρωση αποτελεσματικής πολιτικής περί απομακρύνσεως και επαναπατρισμού με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ενδιαφερομένων (απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψη 121 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

71 Σε περίπτωση που το οικείο κράτος μέλος κρίνει ότι δεν πρέπει να χορηγηθεί άδεια διαμονής σε ασυνόδευτο ανήλικο βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2008/115, ο ανήλικος αυτός διαμένει παράνομα στο εν λόγω κράτος μέλος.

72 Σε μια τέτοια περίπτωση, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας προβλέπει υποχρέωση των κρατών μελών να εκδίδουν απόφαση επιστροφής σε βάρος κάθε υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παράνομα στο έδαφός τους (απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, σκέψη 31).

73 Ειδικότερα, όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, εφόσον διαπιστώνουν το παράνομο της διαμονής, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν, δυνάμει του άρθρου αυτού και υπό την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 έως 5 του ίδιου άρθρου, να εκδίδουν απόφαση περί επιστροφής (απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, σκέψη 32).

74 Όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 60 της παρούσας αποφάσεως, όσον αφορά ασυνόδευτο ανήλικο, η έκδοση τέτοιας αποφάσεως προϋποθέτει ότι το οικείο κράτος μέλος έχει εξακριβώσει ότι υπάρχει διαθέσιμη κατάλληλη υποδοχή για τον ασυνόδευτο ανήλικο στο κράτος επιστροφής.

75 Αν πληρούται η προϋπόθεση αυτή, ο εν λόγω ασυνόδευτος ανήλικος πρέπει να απομακρυνθεί από το έδαφος του οικείου κράτους μέλους, υπό την επιφύλαξη της εξελίξεως της καταστάσεώς του.

76 Ειδικότερα, από το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/115 προκύπτει ότι, πριν συντελεστεί η απομάκρυνση ασυνόδευτου ανηλίκου από το έδαφος κράτους μέλους, οι αρχές του κράτους μέλους αυτού εξακριβώνουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής.

77 Κατά συνέπεια, η υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α′, της ίδιας οδηγίας και με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, την οποία υπέχει το οικείο κράτος μέλος να εξακριβώσει ότι υπάρχει κατάλληλη υποδοχή πριν εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, δεν απαλλάσσει το εν λόγω κράτος μέλος από την υποχρέωση να εξακριβώσει, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, πριν προβεί στην απομάκρυνση ενός τέτοιου ανηλίκου, ότι αυτός θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής. Στο πλαίσιο αυτό, το οικείο κράτος μέλος πρέπει να λαμβάνει υπόψη κάθε εξέλιξη της καταστάσεως που τυχόν επέλθει μετά την έκδοση μιας τέτοιας αποφάσεως επιστροφής.

78 Στην περίπτωση που κατά το στάδιο της απομακρύνσεως του ασυνόδευτου ανηλίκου δεν είναι πλέον βέβαιη η ύπαρξη κατάλληλης υποδοχής για αυτόν στο κράτος επιστροφής, το οικείο κράτος μέλος δεν θα έχει τη δυνατότητα να εκτελέσει την απόφαση επιστροφής.

79 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, όταν έχει εκδοθεί απόφαση επιστροφής σε βάρος υπηκόου τρίτης χώρας, αλλά ο τελευταίος δεν έχει συμμορφωθεί με την υποχρέωση επιστροφής, είτε εντός της προθεσμίας που χορηγήθηκε για οικειοθελή αναχώρηση είτε όταν δεν χορηγήθηκε καμία προθεσμία προς τούτο, το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 επιβάλλει στα κράτη μέλη, προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών επιστροφής, να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία

μέτρα προκειμένου να προβούν στην απομάκρυνση του ενδιαφερομένου, ήτοι, βάσει του άρθρου 3, σημείο 5, της εν λόγω οδηγίας, στη φυσική μεταφορά του εκτός του εν λόγω κράτους μέλους (απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, σκέψη 33).

80 Επιπροσθέτως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, τόσο από το καθήκον πίστεως που υπέχουν τα κράτη μέλη όσο και από τις επιταγές αποτελεσματικότητας που υπενθυμίζονται, μεταξύ άλλων, στην αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 2008/115, προκύπτει ότι η υποχρέωση την οποία επιβάλλει το άρθρο 8 της οδηγίας αυτής στα κράτη μέλη να προβαίνουν, στις προβλεπόμενες στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού περιπτώσεις, στην απομάκρυνση, πρέπει να εκπληρώνεται το συντομότερο δυνατό (απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Zaizoune, C-38/14, EU:C:2015:260, σκέψη 34).

81 Επομένως, βάσει της εν λόγω οδηγίας, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου χωρίς να προβεί εν συνεχεία στην απομάκρυνσή του έως ότου αυτός συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του.

82 Ως εκ τούτου, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος, αφού εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου και αφού εξακριβώσει, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, ότι αυτός θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής, να μην προβεί εν συνεχεία στην απομάκρυνσή του έως ότου αυτός συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του.

Επί των δικαστικών εξόδων

83 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής και με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι το οικείο κράτος μέλος, πριν εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου, πρέπει να προβεί σε γενική και εμπεριστατωμένη εκτίμηση της καταστάσεως του εν λόγω ασυνόδευτου ανηλίκου λαμβάνοντας υπόψη τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω κράτος μέλος οφείλει να εξακριβώσει ότι στο κράτος επιστροφής υπάρχει διαθέσιμη κατάλληλη υποδοχή για τον ασυνόδευτο ανήλικο.**

2) **Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής και υπό το πρίσμα του άρθρου 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να διακρίνει μεταξύ ασυνόδευτων ανηλίκων αποκλειστικώς βάσει του κριτηρίου της ηλικίας τους προκειμένου να εξακριβώσει αν υπάρχει κατάλληλη υποδοχή στο κράτος επιστροφής.**

3) **Το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος, αφού εκδώσει απόφαση επιστροφής σε βάρος ασυνόδευτου ανηλίκου και αφού εξακριβώσει, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας, ότι αυτός**

θα παραδοθεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες δομές υποδοχής στο κράτος επιστροφής, να μην προβεί εν συνεχεία στην απομάκρυνσή του έως ότου αυτός συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του.

(υπογραφές)